

Directoriul comunist la Satu Mare în martie-aprilie 1919

Viorel Ciubotă

O problemă aparte care a lăsat urme adânci în istoria județului Satu Mare a fost instaurarea Republicii Sfaturilor din Ungaria care deși nu a durat decât între 21 martie- 19 aprilie 1919 a constituit un real pericol pentru procesul de realizare a unității naționale cât și pentru populația românească în general. Acest regim a fost favorizat de încetineala cu care a pus în aplicare reformele guvernul Károlyi.

Este de remarcat că județele Satu Mare , Sălaj și Bihor s-au bucurat de o atenție sporită din partea autorităților bolșevice maghiare nu atât datorită faptului că unii conducători ai revoluției erau originari de pe aceste meleaguri, ci pentru că ei au văzut clar că ceea ce se întâmplă aici va putea avea o mare influență și peste linia de demarcație în zona eliberată de armata română¹.

Fenomenul de bolșevizare a populației sătmărene a fost un proces conștient care urmărea să creeze o alternativă, pentru populația românească, la actul de unire cu România. Ori pentru acest scop nu s-a precupețit nimic. Este drept că procesul a fost favorizat de masele mari de soldați care au revenit de pe fronturile din Rusia sau din lagărele de prizonieri rusești și care au fost printre principalii propagandiști ai ideilor și reformelor bolșevice. Să mai observăm că această propagandă se făcea, după cum rezultă din documente și pe un fond de demoralizare a populației românești, care din cauza perpetuării ocupației maghiare își punea întrebarea dacă vor mai aparține României : "Mulți Români - raporta agentul 66 lt.Radu Ioan - care sunt mai mult în contact cu ungurii nu mai cred că va fi o Românie mare și că armata Română o să ajungă și pe acolo, aceștia sunt Români din Sătmare și Careii Mari..."². Sau același agent remarcă că "Socialiștii și comuniștii lucrează din răspuțeri pe teritoriile românești. Ardealul e plin de agenți bolșevici care împrăștie proclamații în care se provoacă soldații să-și omoare ofițerii și să nu lupte pentru ciocoiu oprimatori"³.

Dintre zecile de documente privind bolșevizarea ținuturilor sătmărene vom prezenta doar câteva care se referă doar la populația românească.

Astfel încă în 10 noiembrie 1918 o adresă a înlocuitorului prim pretorului plășii Tășnad făcea cunoscut că la Ady Endre erau doi tineri români reveniți din prinsoarea rusească saturați de idei bolșevice.⁴ Din partea cealaltă a Sătmăruului din Cavnic, preotul Adrian Lupan scria în data de 9 ianuarie 1919 că "locuitorii toți sunt socialiști și anume aplecați spre bolșevism, nu respectează pe nimenea" și fac multe zarve- mai cu seamă românii, am avut mult de furcă cu ei"⁵.

La fel și la Roșiori unde în 10 ianuarie 1919 se raporta că "se ivesc și semnele bolșevismului"⁶. Și preotul George Mody din Ghenci în două adrese trimise Consiliului Dirigent vorbea de faptul că "pe aici au trecut și comunismul , prelegeri comunistice s-au ținut azi iarna și primăvara în toată seara " și că "...corifeii comuniștilor în comună tot credincioși de ai mei au fost în buna parte, și deja am avut din credincioșii mei și candidat de deputat în sovietul de la Budapesta"⁷.

¹ cf. Hajdu Tibor, *A magyarországi tanácsköztársaság*, Budapesta , 1969, p.70.

² cf. C.Grad. *Rapoarte și memorii privind activitatea consiliilor și gărzilor naționale din comitatele Sătmăru, Sălaj, Bihor și Arad (decembrie 1918-martie 1919)*, în "Acta Musei Porolissensis", V. 1981, p.521-522.

³ *Ibidem*, p.525

⁴ Arh.Naț.Sălaj, fond Prefectura județului Sălaj, Comitele suprem administrative, act nr.4120/1918.

⁵ Arh.Naț.Baia Mare, fond C.N.R. cercual Baia Mare, act nr.58/1919.

⁶ *loc.cit.*, fond C.N.R. cercual Seini, act nr.15-1919, f.3

⁷ Muzeul Județean Satu Mare, colecția Mișcarea națională sătmăreană, inv.nr.20212 și 20213.

Și mai tranșant despre bolșevizare scria preotul Romul Mihalca din Sătmărel într-o adresă expediată în 8 martie 1919 vicarului Romul Marchiș din Carei " Spiritul bolșevist neîndestulit cu stările normale și de azi - a infiltrat sufletele ostașilor noștri sosiți de la fronturi, mai ales din prinsoarea Rusiei"⁸. Și exemplele ar putea continua! Dar subliniem încă odată că totuși atmosfera unionistă din majoritatea satelor românești nu a fost afectată de această propagandă bolșevică: "Populația română de pe la sate e plină de entuziasm la împlinirea marelui vis și așteaptă fără răbdare armata română" scria locotenentul Radu Vasile în ianarie 1919"⁹.

Revenind la Directoriul din Satu Mare, trebuie remarcat că el s-a instaurat în contextul evenimentelor bine cunoscute din 20-21 martie 1919 care au dus la demisia președintelui Károlyi Mihály și predarea puterii unui guvern format din socialiști și comuniști sub președinția lui Garbai Sándor¹⁰.

Instaurată în 21 martie la Budapesta, puterea comunistă s-a răspândit cu repeziciune cuprinzând tot teritoriul controlat încă de autoritățile maghiare. La Satu Mare, a doua zi în 22 martie primul semn al noii puteri a fost arborarea steagului roșu pe balconul sediului partidului comunist. Tot aici s-au adunat mulțimile care mai apoi au pornit spre Primăria orașului pe care au ocupat-o constituind directoratul sătmărean al sfaturilor muncitorești și soldățești. În prima fază el era format din Jellinek Ede, Baumgartner Zsigmond, Matolcsy Lajos, Topa János, Vén Zoltán, Kurthy Sándor, Podolcsak Sandor având numiți Comisari populari pe lângă instituțiile mai importante din oraș: Balvirszky Antal și Kőlcser Aladar pe lângă biroul plasei Satu Mare; Bóte Kálman, Bu Lajos pe lângă comandamentul securilor; Nyistor Iózsef și Mikle János pe lângă Judecătoria de plasă; Neubauer Elemér și Berger Jozsef la Revizoratul școlar județean; Csákányovszky Károly la poștă și telegraf; Borgida Iózsef la Perceptoratul de Stat; Fokk Gusztáv și Istók András la Oficiul județean de aprovizionare și alimentație publică; Bóte Gyula la biroul plasei Ardu și Papp Aurel, Boromissza Tibor și Berger Marcel comisari de presă¹¹.

Ziarul "Szamos" publica la sfârșitul lunii martie un articol privind structura organizatorică a Directoriului care cuprindea 4 secții: administrativă și politică, economie și alimentație, armata și presa și cultura, învățământ și arte (comisar pictorul Aurel Popp)¹².

Tot din această perioadă datează o circulară tipărită trimisă de Guvernul revoluționar de la Budapesta în care se precizau obiectivele și obligațiile consiliilor militare muncitorești și țărănești locale: instaurarea ordinii, ocuparea castelelor, inventarierea bunurilor de valoare, închiderea băncilor și caselor de economii pentru ca nici un filer să nu poată fi înstrăinat fără aprobarea comisariatului de interne¹³.

Din punct de vedere organizatoric Directoriul din Satu Mare s-a împărțit în 12 secții: administrativă și politică (conducător Jellinek Ede), armata și presa (Boromissza Tibor), comandantul orașului și a tuturor trupelor (Kossaczky László), economică și alimentație publică (Matolcsy Lajos), cultură și învățământ (Papp Aurel), finanțe și impozite (Zsolnay Ármin), socializare și probleme de locuințe (Baumgartner Zsigmond), probleme agricole și muncitorești (Csákányovszky Károly) secția orfanala (Balvirszky Antal), transporturi, silvică (Kőrczel Aladar), sanitară (dr. Bodonyi Alajos). Fiecare secție avea mai mulți referenți sau funcționari care în general erau cei vechi și pe mulți dintre ei îi vom întâlni și în timpul regimului românesc: dr. Lénard István, dr. Borgida Endre, dr. Antal Sándor, Berger Marczel, dr. Popp Octavian, Ferentiu Augustin, Litteczky Endre, dr. Pirkler

⁸ Arh.Naț. Satu Mare, fond Vicariatul Național Român, act nr.43/1919

⁹ cf. Cornel Grad, *op.cit.*, p.523.

¹⁰ cf. Bölöny József, *Magyarország kormányai 1848-1992...*, Budapest, 1992, p.82-84.

¹¹ "Sztalmári Népszava", an I, nr.68/23 martie 1919, p.3.

¹² "Szamos", nr.76/29.

¹³ Arh.județului Szabolcs-Szatmár, fond Prefectura județului Satu Mare, act nr.2760/1919.

Ernő, Tankóczy Béla, etc.¹⁴ Oameni cu o pregătire excepțională care din păcate și-au pus cunoștințele în slujba unui regim totalitar!

Primele măsuri luate de noul organism s-au îndreptat după cum era și firesc spre atragerea de partea sa a regimentelor de infanterie 5 și 12, a trupelor de secuici care staționau la Satu Mare. Acest lucru a fost reușit chiar în după amiaza zilei de 22 martie când mulțimea s-a îndreptat din centrul orașului spre cazarmă fraternizând cu soldații¹⁵. Directoriul a trecut imediat la împărțirea trupelor în 3 grupe: o parte mică a fost demobilizată primind însărcinări civile din partea Directoriului¹⁶, o altă parte împreună cu ofițerii care au rămas au fost înrolați în detașamentul secuiesc iar ultima grupă s-a constituit în batalionul format de Sfatul soldătesc sătmărean. Batalionul era compus din patru companii numărând aproximativ 800 de soldați, conduși de Boromisza Tibor, membru al Directoriului, comisar al poporului pentru probleme militare și aparținând de circumscripția militară roșie Oradea¹⁷. Circumscripțiile roșii au fost organizate pe brigăzi (dandár) fiecare brigadă în 2-3 regimente, acestea erau împărțite în 2-5 batalioane, fiecare batalion în 3-6 companii, fiecare companie în 3-5 plutoane, fiecare pluton în 2-3 grupe, iar grupa era formată din 10-20 ostași roșii¹⁸.

O problemă au constituit-o trupele de secuici care nutreau o aversiune "față de ideologia republicană a muncitorimii", fiind necesară intervenția Guvernului de la Budapesta în care îi chema pe secuici să se supună noilor autorități și comandanților numiți de către comisarul guvernamental cu probleme militare¹⁹. Oricum, după mărturia lui Aurel Popp, necazurile cu trupele de secuici n-au încetat, deși comandamentul lor a fost mutat în primărie pentru a putea fi mai bine supravegheat.

Pentru a asigura siguranța regimului Directoriul a desființat jandarmeria și poliția înființând în locul lor unități revoluționare care aveau sarcini de apărare a obiectivelor importante din oraș, păstrarea ordinii și apărarea puterii. S-a trecut în același timp la dezarmarea tuturor locuitorilor din județ printr-un ordin emis în 25 martie 1919 care prevedea obligativitatea predării armelor și echipamentelor militare²⁰.

Măsura s-a aplicat efectiv existând adresele pretorilor din Crasna și Șimleu care arătau că acțiunea de depunere a armelor era în curs de desfășurare la ea participând notarii cercuali în conclucrare cu consiliile muncitorești locale²¹. Ea se suprapunea cu acțiunea de recrutare a tinerilor în gărzile roșii declanșată de Directoriul din Carei care expedia în 5 aprilie 1919 o telegramă tuturor primarilor și primpretorilor din județ²².

Un fapt interesant în istoria revoluției comuniste din județul Satu Mare a fost că au existat două directorate județene, unul la Satu Mare și altul la Carei și care de foarte multe ori au fost concurente.

Directoriul din Carei s-a înființat probabil în data de 23 martie 1919 de când datează o dispoziție a lui de suspendare din funcție a comisarului guvernamental Makray Mihály, potrivit ordinului 1646 a comisarului de interne de la Budapesta. Această dispoziție era adusă la cunoștință tuturor oficialităților, inclusiv subprefectura, pașilor Tășnad, Crasna, Șimleu, orașul Șimleu precum și celorlalte plăși sătmărene. ²³El era format din 14 persoane: Lucz György, Drágus Istvan, Farkas Dezső, Kecsnér István, Marián

¹⁴ Arh.Naț. Satu Mare, fond Directoriul, act nr. 1858/1919

¹⁵ "Szamos", nr.76/29 martie 1919.

¹⁶ Arh.Naț.Satu Mare, fond Directoriul, act 12/1919.

¹⁷ *loc. cit.*, fond Aurel Pop, dos. 10, f.4.

¹⁸ *loc. cit.*, fond Directoriul, act nr.73/1919.

¹⁹ *loc. cit.*, act nr.24/1919.

²⁰ *loc. cit.*, act nr.25/1919.

²¹ Arh.jud.Szabolcs-Szatmár, fond Prefectura..., act nr. 2664 și 2766/1919.

²² *loc. cit.*, act nr. 2469.

²³ *loc. cit.*, act nr. 57/1919.

Ferencz, Matolcsy Sándor jun., Müller György, Némethy Sándor jun., Prikop Iózsef, Soheer Mihály, Weisz Dezső, Vénig Antal, Toth Gustáv²⁴. În 24 martie 1919 el trimitea o telegramă Directoriului din Satu Mare în care îl anunța despre preluarea puterii executive în urma demiterii fostului președinte al Comitetului executiv dr. Makray Mihály²⁵.

Din 9 aprilie 1919 se păstrează un raport a lui Lampert György comisarul politic al județului Satu Mare adresat comisarului poporului de interne în care analiza existența celor două Directorate care își arogau dreptul de a dispune asupra întregului județ ceea ce crea o oarecare confuzie. Directoratul din Carei respecta întocmai instrucțiunile Guvernului revoluționar pe când cel din Satu Mare activează doar în raza orașului Satu Mare iar dispozițiile date sunt de multe ori contradictorii cu cele ale Directoriului din Carei²⁶. Oricum este clar că autoritatea Directoriului din Satu Mare s-a întins peste tot județul în primul rând datorită calității și numărului membrilor săi și forțelor militare pe care le avea la dispoziție devenind treptat partenerul privilegiat de discuție a guvernului de la Budapesta.

Astfel, încă din prima zi, Directoriul din Satu Mare trimitea o circulară tuturor prim pretorilor (Seini, Orașu Nou, Ardud, Csenger, Mátészalka, Fehérgyarmat, Carei și Halmeu), în care făcea cunoscut că puterea executivă a fost preluată de Consiliul muncitoresc militar care decreta introducerea serviciului de noapte la telefon precum și obligativitatea respectării de către toate instituțiile a dispozițiilor Directoriului. Se interzicea orice întrunire precum și vânzarea băuturilor alcoolice. Faptele penale urmau să fie judecate conform legilor stării de asediu. Se interzicea părăsirea orașului fără aprobarea Directoriului²⁷.

Adresa nr. 2617 din 28 martie 1919 a Comisarului poporului cu probleme de afaceri interne extindea autoritatea deplină a Directoriului din Satu Mare și asupra teritoriilor neocupate din comitatele Ugocea și Bereg, ceea ce îndreptățește ideea primordialității celui din Satu Mare față de cel din Carei²⁸.

Noile organisme instaurate au avut puteri deosebit de mari și extinse după cum reiese din două adrese a prim pretorilor din Seini și Orașu Nou din care rezultă că nu puteau ridica nici un fel de corespondență fără controlul directoriului local și că nu puteau da nici un fel de dispoziție comunelor din subordine fără aprobarea Directoriului din Satu Mare²⁹.

O măsură extrem de importantă în vederea consolidării puterii, a fost înființarea Tribunalului revoluționar și introducerea Statariului în 24 martie 1919. Membrii Tribunalului revoluționar Belvirszky Antal, Jellinek Ede, Balás Iános, dr. Tahy Pál și dr. Borgida Endre trebuiau să-și comunice urgent adresele Directoriului și să fie găsiți în orice moment³⁰. Judecata se făcea după normele stării de asediu iar dacă mai adăugăm la aceasta ca la începutul lunii aprilie se desființează barourile de avocați avem o imagine clară despre ce fel de "dreptate" se administra în aceste tribunale³¹! Suscită nedumerire cum niște specialiști eminenți au acceptat să facă parte din astfel de tribunale revoluționare care de altfel nu aplicau decât legea bunului plac. Dintre multele cazuri ajunse în fața acestui tribunal vom cita doar cel al preotului Alexandru Mirișan din Călinești, arestat pentru agitație și tănuire de armament³².

²⁴ *loc.cit.*, fond Directoriul județului Satu Mare 1919, III, 21-14-24, act nr.725/1919.

²⁵ Arh. St. Satu Mare, fond Directoriul, act nr. /1919.

²⁶ cf. *A munkásság és parasztság élete és mozgalmi Szabolcs-Szatmár megyében 1886-1919. Források és dokumentumok*, Nyiregyhaza, 1981, p.314 (în continuare *A munkásság...*).

²⁷ Arh.Naț. Satu Marc, fond Directoriul, act nr.5/1919.

²⁸ *loc.cit.*, act nr.1492/1919.

²⁹ *loc.cit.*, act nr.814 și 1872/1919.

³⁰ *loc.cit.*, act nr.37/1919.

³¹ *loc.cit.*, act nr.1946/1919.

³² *loc.cit.*, act nr. 115/1919.

Un caz celebru pe atunci a fost acela al grupului de militari conduși de maiorul Sibilobszki, locotenentul Belló și sergentul Tarsanczki, din fostul regiment 12, acuzați că au încercat răsturnarea regimului comunist și de legături cu trupele române³³. Ei au fost condamnați la moarte și numai ofensiva trupelor romane i-a scăpat de execuție.

O atenție deosebită a fost acordată de către cele două Directoriile de la Satu Mare și Carei, creerii de consilii de muncitori și țărani în localitățile rurale. Încă în 26 martie 1919 Directoriul din Satu Mare se adresa pretorilor din Csenger, Oaş, Satu Mare, Mátészalka, Fehérgyarmat, Seini, Ardud și Carei cerându-le să organizeze consiliile ale muncitorilor și țăranilor alcătuite din 8-10 membri în fiecare localitate³⁴. Documentar avem atestate asemenea organizații în cel puțin 26 de localități din Satu Mare: Peleşu Mare, Peleşu Mic, Pir, Csenger-Ujfalú, Doba, Andrid, Moftinu Mic, Oar, Dara, Apa, Medieșu Aurit, Batarci, Craidorolt, Noroieni, Vetiş, Micula, Vama, Adrian, Cărășeu, Beltiug, Borlești, Petea, Halmeu, Bixad, Huta Certeze, etc³⁵.

Este de remarcat că în general aceste directorii locale apar în satele mixte și mai puțin în satele curat românești. Sunt și cazuri deosebite în care românii se lasă amăgiți de ideile comuniste participând în noile organisme ale puterii. Așa este cazul învățătorului Ioan Cozma din Petea care în luna ianuarie 1919 încă era militant înfocat pentru unire pentru ca în 30 martie să devină secretarul directoriului din localitate³⁶. Sau la Huta Certeze, unde în 6 aprilie se ținea ședința Directoriului din localitate și care hotărârea separarea politică de comuna Certeze pe motiv că aveau circa 140 numere de casă și 400 bărbați de peste 18 ani iar printre membrii consiliului revoluționar figura și preotul Lubomirsky pe care în lunile noiembrie 1918- ianuarie 1919 îl găseam alături de Petru Ilea în acțiunile de organizare de consilii naționale române³⁷. Și la Borlești printre cei 8 membri ai consiliului revoluționar figurau doar 2 șvabi și restul români din care Miclăuș George, Doros Ioan și Miclăuș Ioan făcuseră parte și din Consiliul Național Român³⁸.

Sigur ca regimul comunist nu a preocupat nimic pentru a câștiga de partea sa pe români începând cu acordarea unor ajutoare materiale și până la trimiterea unor delegați de la centru însărcinați cu formarea de directorii locale așa cum este cazul lui Ferenczi Ferenc expediat în 1 aprilie 1919 în Țara Oaşului pentru a organiza consilii românești de muncitori și țărani³⁹.

Regimul comunist a luat măsuri radicale în domeniul economic încercând să pună mâna pe acest sector care i-ar fi dat posibilitatea să controleze apoi societatea în ansamblul ei. Este incredibil câte măsuri de naționalizare a putut lua Directoriul Sătmărean în mai puțin de o lună de zile și efectiv să le pună în aplicare! De acest domeniu se ocupa secția de socializare a Directoriului care din 28 martie s-a mutat în palatul episcopal trimițând în 9 aprilie o telegramă primarilor în care informa că prelua toate problemele privind socializarea bunurilor⁴⁰. Măsurile de socializare pornesc încă în data de 24 martie 1919 când Directoriul acorda împuternicire lui Ullman Sándor și Sámuel Simon de a rechiziționa de la Iosif Sutai automobilele și camioanele de interes obștesc. La nevoie ei puteau apela și la ajutoare militare pentru îndeplinirea sarcinii⁴¹.

³³ *loc. cit.*, act nr.2211/1919.

³⁴ *loc. cit.*, act nr.139/1919.

³⁵ *loc. cit.*, act nr.2742, 2724, 2669, 2646, 2640, 2333, 2233, 1633, 1641, 1590, 1586, 953, 1410, 1416, 1418, 1425, 1480, 679, 2091, 2627, 1697, 2743/1919.

³⁶ "Szatmári Népszava", an I. nr.78/4 aprilie 1919, p.3.

³⁷ Arh.Naț. Satu Mare, fond Directoriul, act nr.1623/1919.

³⁸ *loc. cit.*, act nr.1697/1919.

³⁹ *loc. cit.*, act nr.516/1919.

⁴⁰ *loc. cit.*, fond Directoriul din Carei, act nr.3545/1919.

⁴¹ *loc. cit.*, fond Directoriul din Satu Mare, act nr.31/1919.

Următoarea măsură a fost naționalizarea ziarelor din Satu Mare printre ele aflându-se "Szamos" și "Szatmári Népszava" care va deveni și organul de presă al Directoriului din Satu Mare⁴². Lovitura principală însă s-a îndreptat împotriva întreprinderilor care aveau mai mult de 20 muncitori și asupra băncilor.

Acțiunea cu întreprinderile a început printr-o circulară a Secției de prevederi sociale din 29 martie 1919 în care îi îndemna pe muncitori să informeze Directoriul care sunt întreprinderile care au mai mult de 20 angajați⁴³. S-a întocmit un inventar al acestor întreprinderi, 29 la număr și care cuprindea și unități aflate deja în zona eliberată precum și uzina electrică care aparținea orașului Satu Mare.. Existau în județ fabrici de cărămidă (Satu Mare, Carei, Tiream), mori cu aburi, fierăstraie cu aburi, fabrici de sticlă.. etc. situate în Satu Mare, Carei, Baia Mare, Poiana Codrului, Surdești, Seini, Ferneziu de Sus, Berveni, etc.⁴⁴ După această inventariere Directoriul dispunea naționalizarea întreprinderilor cu mai mult de 20 muncitori numind în fruntea întreprinderilor delegați care răspundeau pentru continuitatea producției. În același timp în întreprinderi s-au ales prin vot secret sfaturi muncitorești din 2-7 membri care aveau sarcini de control și de educație politică⁴⁵.

Rând pe rând au fost naționalizate hotelurile, prăvăliile care desfăceau mărfuri en gros și en detail, farmaciile⁴⁶. S-a trecut la confiscarea obiectelor de aur din prăvălii emițându-se totodată o hotărâre privind obligativitatea cetățenilor de a preda obiectele de aur, pietre prețioase, bijuteriile, în caz contrar cei care nu respectau dispoziția fiind pedepsiți⁴⁷.

De o atenție specială s-au bucurat și marii proprietari din județ, mulți dintre ei fiind arestați iar obiectele lor de valoare confiscate. De exemplu de la familia Böszörményi Károly din Petin arestat în 27 martie 1919 și de la care s-au confiscat nu mai puțin de 251 de obiecte diferite de argint⁴⁸.

O altă măsură care a afectat clasa mijlocie dar și pe marii proprietari a fost blocarea băncilor astfel că depunătorii n-au mai avut posibilitatea să-și scoată numerarul. Din multitudinea de cazuri cităm pe cel al notarului din Sânmiclăuș, jefuit în timpul revoluției de locuitorii români și care nu-și putea ridica cele 2800 de coroane pe care le avea depuse în banca din Vállaj deși nu avea alte venituri⁴⁹. La fel parohia din Virts (Ungaria) care avea banii depuși la Debretin și care nu i-au mai fost înapoiți de către bolșevici⁵⁰.

Probabil ca aceste măsuri au neliniștit populația chiar și cea care nu dispunea de resurse deosebite pentru că atât Guvernul de la Budapesta cât și Directoratele de la Carei și Satu Mare încercau să liniștească pe micii proprietari speriați de o eventuală expropriere⁵¹.

Atenția comuniștilor s-a îndreptat și asupra țăranilor adoptând în această privință modelul din Rusia, dar atenuat. Astfel în 25 martie erau transmise instrucțiuni în vederea conscrierii îndreptățiților la pământ. Se cerea să se facă propagandă în favoarea constituirii de cooperative agricole de producție⁵². Oricum comuniștii în această primă fază nu au vrut să treacă la măsuri radicale privind proprietatea pământului aceasta și datorită faptului că Ungaria de atunci era în proporție de 80% rurală și exista pericolul îndepărtării maselor de țărani de noua putere. Din această cauză procesul de formare de cooperative agricole de

⁴² *loc. cit.*, act nr. 1783/1919.

⁴³ *loc. cit.*, act nr. 1727/1919.

⁴⁴ *loc. cit.*, act nr. 784/1919.

⁴⁵ *loc. cit.*, act nr. 1742/1919.

⁴⁶ *loc. cit.*, act nr. 1754, 1765/1919 și Arh. jud. Szabolcs-Szatmár, fond Prefectura ..., act nr. 3120/1919.

⁴⁷ Arh. Naț. Satu Mare, fond Directoriul din Satu Mare, act nr. 1737 și 1778/1919.

⁴⁸ *loc. cit.*, act nr. 206/1919, f.2 și 6.

⁴⁹ Arh. jud. Szabolcs-Szatmár, fond Prefectura..., neinv.

⁵⁰ Arh. Naț. Satu Mare, fond Vicariatul ..., act nr. 314/1919.

⁵¹ *loc. cit.*, act nr. 432/1919 și Arh. jud. Szabolcs - Szatmár, fond Prefectura..., act nr. 78/1919.

⁵² Arh. Naț. Satu Mare, fond Directoriul din Satu Mare, act nr. 73/1918.

producție n-a avut deloc succes în Satu Mare astfel ca în 5 aprilie 1919 existau doar două cooperative de acest gen la Arduș și Doba⁵³.

O foarte mare atenție a acordat-o Directoriul unor măsuri populiste mai ales în domeniul aprovizionării și a locuințelor pentru a atrage populația săracă de partea sa. Printre aceste măsuri enumerăm: interzicerea scoaterii alimentelor și vitelor din raza localităților, introducerea prețurilor maxime, precum și înființarea de comisii de verificare a prețurilor, confiscarea alimentelor dosite, naționalizarea locuințelor locuitorilor sătmăreni din Viile Satu Mare, conscrierea și repartizarea pentru muncitori a spațiilor care depășeau 3 camere, etc.⁵⁴. La aceste măsuri mai trebuie să adăugăm ziua de muncă de 8 ore, creșterea salariilor cu 25-30%, introducerea contractului colectiv de muncă, egalitatea în drepturi a femeilor, etc., măsuri menite de asemenea să întărească poziția puterii comuniste.

Directorii din Satu Mare a acționat și în domeniul învățământului și culturii pentru că nu trebuie să uităm că el a avut în rândurile sale o serie de intelectuali valoroși: Aurel Popp, Berger József, Baumgartner Sigismund, Zsolnai Armin⁵⁵. Printre măsurile luate în acest domeniu enumerăm: gratuitatea învățământului, laicizarea lui prin îndepărtarea însemnelor religioase, a crucilor din școli precum și prin desființarea gimnaziilor confesionale, dotarea școlilor primare cu terenuri agricole, naționalizarea teatrelor din Satu Mare și Carei⁵⁶.

Guvernul revoluționar de la Budapesta a încercat să legitimeze puterea comunistă prin organizarea în luna aprilie 1919 a unor alegeri așa zis libere, deoarece erau excluși foarte mulți cetățeni de la vot, de exemplu cei cu proprietăți de peste 5 jugăre, etc.⁵⁷. Alegerile au dat bineînțeles câștig de cauză comuniștilor. În Satu Mare au fost exprimate 4778 de voturi fiind aleși 77 de candidați. La Carei au fost realeși în totalitate foștii membri ai Consiliului muncitoresc. La Csenger au fost aleși 20 de membri în Consiliul de muncitori și țărani și 16 în Consiliul militar. La Halmeu au fost contestații împotriva candidaților propuși, lucru care a creat nemulțumiri. Directoriul de aici a solicitat intervenția Directoriului din Satu Mare ca să liniștească spiritele⁵⁸.

La solicitarea Comisarului de Interne din 15 aprilie 1919, Directoriul din Satu Mare comunica numele deputaților sătmăreni aleși în Sovietul de deputați din Budapesta: Nyisztor György, Jellinek Ede, Köröczel Aladár, Topa János, Tóth Gusztáv, Soltész György, Papp Aurel, Csákányovszky Károly. Ei nu au apucat din cauza precipitării situației militare să-și ocupe locurile de deputați⁵⁹.

Prin măsurile luate după modelul sovietic, puterea comunistă a nemulțumit chiar și păturile sărace, care în prima fază a revoluției au sprijinit noile autorități. Dintre aceste măsuri se remarcă naționalizarea caselor, naționalizarea pământurilor confiscate de la marii proprietari și neaplicarea reformei agrare. Nemulțumirile populare în Satu Mare izbucnesc încă înainte de intrarea armatei române în oraș și anume în 17 aprilie când are loc o demonstrație anticomunistă în centrul și pe străzile orașului. Peste câteva ore detașamentul secuiesc cantonat în apropiere, ocupa orașul, lucru facilitat de plecarea detașamentului revoluționar pe front. Deși Kun Béla într-o convorbire telefonică cu membrii Directoriului i-a sfătuit să reziste, aceștia nu au mai așteptat sosirea trupelor române și au părăsit cu o zi înainte orașul fugind cu un tren spre Mátészalka și de acolo la Debrețin⁶⁰. Semnele degingoladei Directoriului începuseră încă din 8 aprilie 1919 când referentul cu probleme

⁵³ *loc. cit.*, act nr.976/1919.

⁵⁴ *loc. cit.*, act nr.1725, 1743/1919 și Arh. jud. Szabolcs-Szatmár, fond Prefectura..., act nr.3222 și 3238/1919.

⁵⁵ Arh.Naț. Satu Mare, fond Directoriul din Satu Mare, act nr.9/1919.

⁵⁶ *loc. cit.*, act nr.2173, 2635 și 2843/1919.

⁵⁷ cf. *A munkásság...*, p.318.

⁵⁸ *Ibidem*, p.317.

⁵⁹ Arh.Naț. Satu Mare, fond Directoriul din Satu Mare, act nr.2487 și 2488/1919.

⁶⁰ *loc. cit.*, fond.

de presă din Satu Mare raporta privitor la starea de spirit din oraș față de știrile referitoare la iminenta ocupație, că atât Consiliul muncitoresc cât și Consiliul militar sunt cuprinse de amărăciune, chiar dacă e posibil ca operațiunile de ocupație să fie efectuate de francezi, fiind cunoscute atrocitățile săvârșite de aceștia la Arad și Seghedin⁶¹.

Această situație se mai înviora odată cu apariția unor noi știri cum se întâmplă de exemplu în data de 12 aprilie 1919 când la Păulești (lângă Satu Mare) aterizează un avion sovietic cu doi pasageri:locotenentul major Victor Odorovics și Fodor György, comunist care locuia în Rusia. Ei plecaseră la 5 dimineața din Kiev, zburând spre Budapesta cu un mesaj adresat lui Kun Béla, aterizând forțat din cauza lipsei de combustibil. Între veștile favorabile pe care le aduceau se aflau și acelea că 4000 de oameni înarmați se grăbeau să vină în ajutorul Internaționalei a III-a și că în Ucraina, actualul președinte al Sovietului, Rakovski, fost comunist român, mobilizează și constituie o mare armată română cu care să atace orașul Iași⁶². Din fericire acestea s-au dovedit simple fabulații fără urmări practice pentru situația din Sătmăr.

Căderea Directoriului din Carei s-a întâmplat în noaptea de 17 spre 18 aprilie când clădirile Comitatului și Primăriei erau pline de zgomot și alergătură. Permanent mașini încărcate porneau la drum . Din casieria dărilor statului au furat 400000 coroane . La fel și din caseria Tribunalului revoluționar luând cu ei și procesele verbale ca să nu poată fi descoperite sumele furate.

Au încercat să ia și bijuteriile confiscate și păstrate în depozitul bijutierului Kepecs dar acesta bănuind că va fi căutat, s-a ascuns cu cheile și astfel a salvat milioane de coroane de la furt. În zorii zilei " nu mai putea fi găsit din această gașcă de tâlhari nici unul" relata ziarul local "Sztatmármegeyi közlöny".

I-au obligat și pe polițiști să urce în trenul cu care au fugit dar aceștia în gara Valea lui Mihai au sărit din tren și s-au întors acasă. Este dată și lista celor din directoriu: dr. Kovacs(Chaimovics) Lajos avocat, Müller Gyula, dr. Balázs (Cutrin) József avocat, Tóth Gusztáv, dr. Suták István avocat, Márkus Gyula tâmplar, dr. Somossy Miklós avocat, Nann István pietrar, președintele Tribunalului revoluționar și Vörös Tibor⁶³.

Lua sfârșit, într-un mod puțin glorios, o pagină de istorie sătmăreană care din păcate a lăsat urme adânci în conștiința oamenilor mai ales prin multele fărâdelegi făptuite.

The Communist Directorate in Satu Mare on March-April 1919 (Summary)

Set up on March 1919, Béla Kun's communist regime had important effects also upon the population of Satu Mare County who in this period stayed under the control of the Bolshevik troupes. The Romanian population was attempted to be drawn into the communist camp, of course together with the renunciation to the union of Transylvania to Romania and with the blaming of the act of December 1st 1918 at Alba Iulia.

The firm intervention of the Romanian army was necessary to put to end, after a month, to Béla Kun's regime which denied the peoples' right to self -determination and independence.

⁶¹ cf. "A munkásság ...", p.315.

⁶² Ibidem, p.321.

⁶³ "Sztatmármegeyi Közlöny", an 45. nr.14/11 mai 1919, p.2.